

Nepasečné hospodaření v lesích a ochrana přírody.

26 let poznatků z Klokočné

Vladislav Ferkl

Bylo by nepatřičné objevovat v tomto časopise význam lesa pro kvalitu životního prostředí jako celku. A je vcelku jedno, máme-li na mysli např. funkce rekreační, zdravotní, ekosystémové, hydrologické, protierozní či mnohé další. O tom všem nepochybují ani současné zákony o hospodaření v lesích a ochraně

přírody a krajiny. Dokladem je skutečnost, že lesům přiznávají hodnotu „národního bohatství tvořícího nenahraditelnou složku životního prostředí“ a hodnotu „významného krajinného prvku“. Doba, resp. klima, se ale mění a čím dál častěji se dnes nabízí otázka: Pečujeme o lesy tím nejvhodnějším způsobem?

Okraj druhově i věkově členěného porostu. Foto Vladislav Ferkl

Pasečné, nebo nepasečné hospodaření?

Uvědomíme-li si, že les pokrývá více než třetinu území České republiky, musíme dojít k závěru, že při jeho užívání a obhospodařování je mimořádně významné, volit k přírodě co nejšetrnější a zároveň co neekonomičtější způsoby těchto činností. Dlouhodobá debata je v části odborných kruhů v tomto smyslu vedena ohledně samotných principů pasečného či nepasečného hospodaření. Při nepasečném hospodaření jsou výběrově těženy jednotlivé stromy a na rozdíl od pasečného až holosečného způsobu tak nedochází ke vzniku pasek a holosečí, pro obnovu a pěstování lesa jsou mnohem citlivěji a širěji využity přirozené přírodní procesy. V současnosti jsou k dispozici výsledky výzkumů na demonstrační lokalitě nepasečného hospodaření Klokočná, spadající do správy Lesů ČR, s.p., Lesního závodu Konopiště, polesí Komorní Hrádek. Těchto 393 ha lesa leží v podmínkách středních poloh, ve 3. až 4. vegetačním stupni s 600 mm ročních srážek a s převahou kyselých a oglejených půd. Jedná se tedy o lokalitu reprezentující značný podíl našich lesních stanovišť. V situaci, kdy nejčastěji uplatňovaný systém pasečného až holosečného hospodaření naráží v podmínkách klimatických změn na omezené možnosti dalšího rozvoje, nabízí nepasečná alternativa potřebnou perspektivu pro zajištění zdravotního stavu a stability lesních porostů. Zároveň se ukazuje, že nepasečný způsob péče o les je vhodnějším řešením i z hlediska produkčních schopností porostů a rovněž i z hlediska ekonomických ukazatelů.

Realita současnosti

V současnosti nezbývá než konstatovat, že již prokazatelně přínosné principy nepasečného hospodaření, až na výjimky, zatím zůstávají při obhospodařování lesů stále nevyužity. Dnes však otázka principů hospodaření v lesích dostává nový význam z důvodů nutnosti řešení mimořádně závažných problémů souvisejících se změnami klimatu (např. současná kůrovcová kalamita na Moravě) i v souvislosti s rostoucími nároky na ochranu životního prostředí. Pokud tedy prostor pro zlepšení hospodaření v lesích existuje, je naší povinností jej využít.

Úspěšná přirozená obnova jedle pod horní etáží.
Foto Vladislav Ferkl

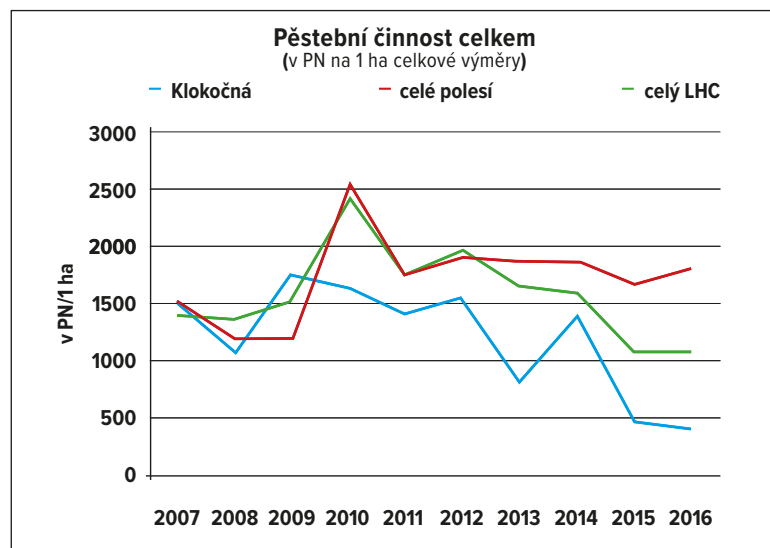

I s břízou lze pracovat výběrným způsobem. Foto Vladislav Ferkl

Nepasečné hospodaření jako možnost řešení?

Výsledky výzkumů na Klokočné komentované níže ukazují, že řešením problémů stability a odolnosti lesa, stejně jako citlivosti přístupu k ekosystémům a hospodářských výsledků, může být nepasečný, přírodě blízký způsob hospodaření, založený na účelném využívání a usměrňování přírodních procesů růstu

a obnovy porostů. Jeho úspěšnost je dnes již nezpochybnitelně prokázána a uplatňována nejen ve Francii (např. oblast Franche-Comté), Švýcarsku, Německu či Slovinsku, ale i na dalších demonstračních objektech v přírodních podmínkách našich lesů, jako jsou například Školní lesní podnik Masarykův les Křtiny při Mendelově univerzitě v Brně, nebo Jihlavské městské lesy na lesnickém úseku Stonařov.

Graf 1 Přímé náklady na pěstební činnost.
Zpracoval Vladislav Ferkl

Positivní výsledky nepasečných způsobů hospodaření jsou potvrzovány i nejnovějšími závěry projektů výzkumných a pedagogických pracovišť, srovnávacích výhody a nevýhody jednotlivých způsobů hospodaření v ČR (např. Fakulta lesnická a dřevařská ČZU v Praze). Rovněž z jejich závěrů vychází, že přírodě bližší, nepasečné způsoby péče o lesní ekosystémy jsou i v přírodních podmínkách České republiky plně ekonomicky konkurenceschopné.

Fakta o čtvrtstoletí výběrného hospodaření na Klokočně

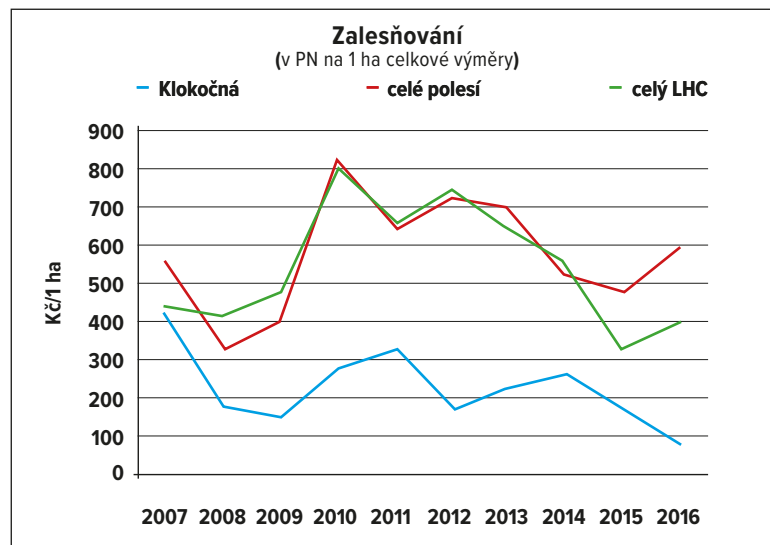
Výsledky a provozní poznatky získané za 26 let hospodaření nepasečným, výběr-

ným způsobem na demonstračním objektu Klokočná dokládají, že úspěšnost této metody hospodaření není odkázána jen na podhorská či horská stanoviště, jak je často uváděno. Prokázat uskutečnitelnost a přínosnost nepasečného hospodaření znamená především v běžných provozních podmínkách obstát v konkurenci ekonomických i ostatních hospodářských výsledků a doložit realnost perspektivy trvalého udržení těchto hodnot. Z Klokočné jsou o takovýchto výsledcích k dispozici konkrétní ekonomické a hospodářské údaje za prvních 26 let, a to včetně údajů o stavu a vývoji zásob, druhové i věkové skladbě a zdravotním stavu porostů (získaných z LHE a konkrétních podkladů LHP, včetně výsledků

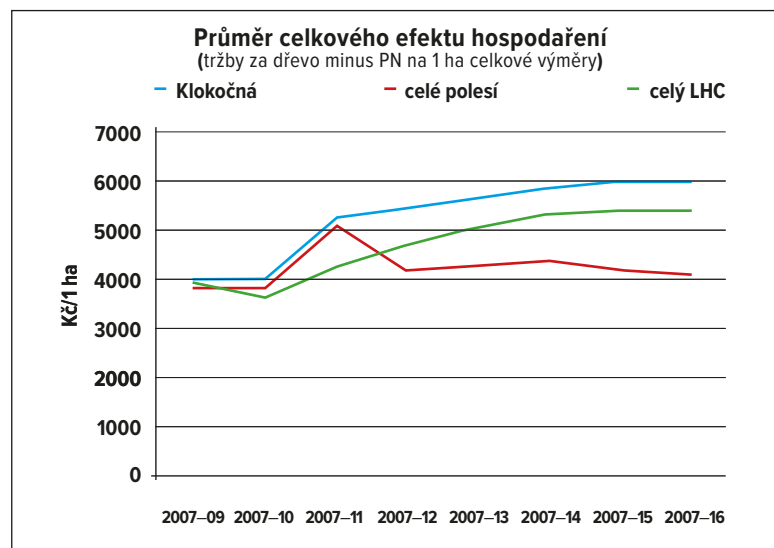
inventarizace lesa, prováděné zde každých 5 let). I když pro konečné hodnocení není v lese ani čtvrt století dostatečně dlouhá doba, lze již dnes vzájemně srovnání výsledků nepasečného hospodaření na Klokočně a pasečného hospodaření na okolních srovnatelných lokalitách celého LHC považovat za dostatečně průkazné.

Z nejdůležitějších výsledků a poznatků lze uvést například tyto:

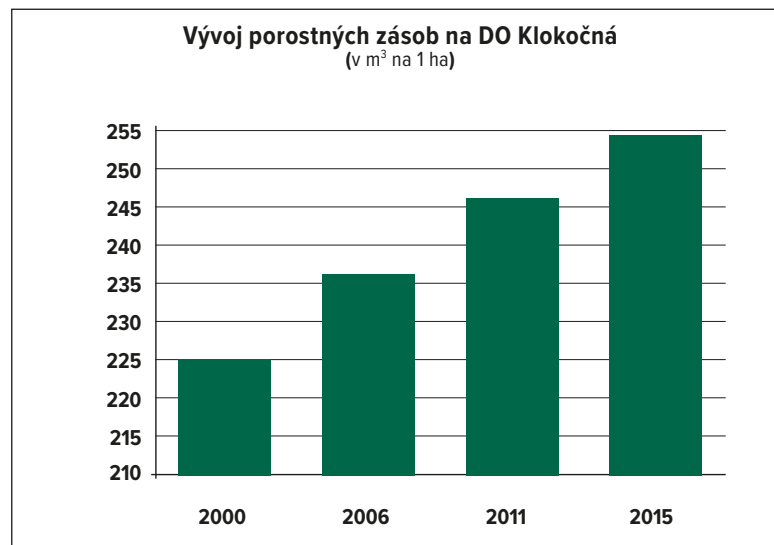
- přímé náklady (PN) celkově v pěstebních činnostech tvořily v r. 2016 (v přepočtu na 1 ha porostní plochy) pouhých 37 % v porovnání s pasečným hospodařením na celém LHC, z toho zalesňování jen 20 %,

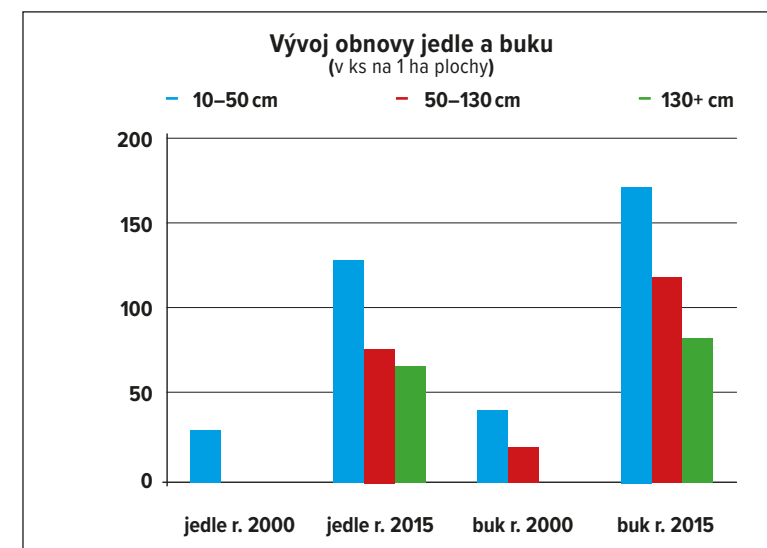
Graf 3 Přímé náklady na zalesňování.
Zpracoval Vladislav Ferkl

Graf 2 Průměr celkového efektu hospodaření.
Zpracoval Vladislav Ferkl

Graf 4 Vývoj porostných zásob na DO Klokočná.
Zpracoval Vladislav Ferkl

Graf 5 Vývoj obnovy jedle a buku.
Zpracoval Vladislav Ferkl

- vyklízení klestu 77 %, oplocení 121 % a ochrana proti bušení 15 %.
- oproti tomu těžební práce (těžba, přibližování) jsou za období posledních 10 let ve výběrném hospodářství ekonomicky nákladnější o 8 %
- produkce dřevní hmoty na 1 ha obhospodařované plochy je za toto období trvale vyšší o plných 20 %
- celkový dosažený ekonomický efekt hospodaření, počítaný jako rozdíl mezi výnosem z realizace dřeva a PN za těžební a pěstební činnost je v provozních podmínkách nepasečného – výběrného lesa za uplynulých 10 let o 11 % vyšší.

Přitom jsou uváděné ekonomické výsledky dosaženy za situace, kdy se hektarové porostní zásoby lesních porostů trvale zvyšují (v průměru ročně o 1,6 m³/ha) a dokládají tak opodstatněnost uplatňované výše výběrných těžeb. Umělá výsadba (tj. ze 100 %) se provádí pouze dřevinami charakteru MZD (meliorující a zpevňující dřeviny), jejichž zastoupení se výrazně zvyšuje, a to nejen v časové fázi do zajištění kultury, ale i v dalším procesu vývoje. Obnova ostatních dřevin výhledového cíle je výhradně z přirozeného zmlazení, což mj. zamezuje značným nezdarům umělých výsadb způsobovaných dnes především obdobími sucha v jarních měsících a do určité míry snižuje i škody okusem zvěří. Je přitom nejlepší zárukou genetické hodnoty nových generací porostů a přirozené tvorby jejich kořenového systému. Na celé ploše 393 ha tímto způsobem

hospodaření nevznikla od r. 1990 jediná holina a nebyla tak narušena možnost plynulého vývoje ekosystému. Vertikální struktura porostů je již v současné době téměř všude členěna do dvou až tří etáží. Obnova a vývoj porostů na jedné ploše se pozvolna propojuje a uzavírá do jednoho přirozeného cyklu, kde kupříkladu zastoupení jedle bělokoré v porostní skladbě bude tvořit plných 25-30 % a buku 15 %.

Zásadní rovněž je, že se podstatně zvýšila stabilita lesních porostů. Nahodilé a kalamitní těžby jsou o více než 80 % nižší, než v období před uplatněním výběrného způsobu hospodaření a v současné době se jejich rozsah pohybuje do 5 % z realizovaných těžeb. Opakovaný systém výběrných těžeb se pozitivně projevuje i na zdravotním stavu a kvalitě porostních zásob. Je patrný efekt světlostního přírůstu na nejkvalitnějších jedincích tvořících vrchní etáž porostní struktury. Citlivým ovlivňováním přírodních procesů vývoje, především usměrňováním a redukcí světlostních poměrů, se daří diferencovaně ovlivňovat intenzitu růstu jednotlivých dřevin spodní etáže a částečně i přirozenou redukcii počtu jejich jedinců. Takovýto proces využívání a usměrňování přírodních procesů vede k postupnému snižování potřeby umělých zásahů a tím i nákladných ekonomických investic do pěstební činnosti. Časová posloupnost sledování výsledků dokládá reálný předpoklad, že tento citlivě usměr-

Umělá výsadba jedle je prováděna, pokud chybí matečný strom.
Foto Vladislav Ferkl

ňovaný pozitivní trend přirozeného vývoje porostů bude i nadále pokračovat.

Závěr

Výsledky 26 let trvajících nepasečného hospodaření v lesích na Klokočně již v současnosti dokládají skutečnost, že tento přírodě bližší způsob hospodaření nabízí cestu, jak dál v péči o lesy. Demonstrační plocha Klokočná potvrzuje předpoklad, že i v našich podmínkách intenzivně využívané kulturní krajiny lze zájmy lesního hospodářství realizovat k přírodě šetrným způsobem a zároveň plnit hospodářské úkoly i zajišťovat ostatní funkce lesa. Platí to, až na zcela mimořádné výjimky, prakticky pro všechny kategorie lesa, a to samozřejmě včetně zvláště chráněných území. Výsledky nepasečných způsobů hospodaření prokazují, že ke zvýšení všestranného přínosu kupodivu není třeba vyšších finančních nákladů a že výsledky mají až překvapivě krátké období k dosažení projevu očekávaných pozitiv.

Z uvedených poznatků lze jednoznačně dovodit, že v lesnictví zodpovědně realizovaná ochrana přírody a ekonomika nejsou navzájem se vylučující pojmy. Spíše naopak – společně nabízejí pozitivní řešení mnoha závažných problémů, které současné lesnictví i ochrana životního prostředí budou muset čím dál akutněji řešit. Nezbyvá tedy než věřit, že nepasečným způsobům hospodaření bude věnována patřičná pozornost a tato metoda se stane široce uplatňovanou realitou.